

Fernand Léger o les imatges de la modernitat

La Fundació Joan Miró acull fins el 23 de gener 'Fernand Léger', una exposició que vol mostrar l'evolució artística d'aquest pintor francès, marcat per l'etapa històrica que el va tocar viure. Enmig de la revolució industrial i les dues guerres mundials, Léger va ser l'iniciador de la modernitat dins d'uns paràmetres clàssics. El moviment 'pop-art' ha estat fortament influït per la seva figura.

Una tria de 150 obres entre pintures i dibuixos de Fernand Léger (Argentan, 1811 – Gif-sur-Yvette, 1955) s'exposen a la Fundació Joan Miró de Barcelona a partir del dia 22 d'aquest mes i fins al 26 de gener del 2003, amb el patrocini de la Fundació BBVA, que també ha fet possible el seminari "Fernand Léger: diferents lectures", en el qual han participat nombrosos estudiosos i especialistes en l'obra d'aquest artista. A l'exposició també es podrà veure la pel·lícula de Léger, *Le ballet mécanique*, que posa de manifest el seu interès per les noves arts (la fotografia, el cinema, la publicitat...) i la possibilitat que oferien de trabucar el concepte mateix de representació.

Aprofitant l'exposició potser ara és un bon moment per recuperar els seus textos teòrics, reunits en el volum "Fonctions de la peinture" (traduït al castellà cap als anys setanta amb una introducció de José M. Moreno Galván). En el capítol "Els orígens de la pintura i el seu valor representatiu" d'aquest llibre, l'artista diu això: "Una obra d'art ha de ser significativa de la seva època com qualsevol altra manifestació intel·lectual. La pintura, en la mesura que opera amb elements visuals, és necessàriament el reflex de les condicions exteriors i no pas dels aspectes psicològics. Tota obra pictòrica haurà de ser portadora d'aquest valor momentani i etern que garanteix la seva durada més enllà de l'època en què va ser realitzada."

En canvi, segons ens explica el teòric d'art Eric Michaud, citant una carta de

l'artista adreçada des de l'exili nord-americà (durant la Segona Guerra Mundial) a Le Corbusier i publicada al catàleg *Léger*, editat per les Editions du Centre Pompidou, deia tot el contrari del que afirmava l'any 1914: "La meua obra continua i es desenvolupa absolutament al marge de la meua situació geogràfica. Això que ara pinto aquí hauria pogut ser pintat a París o a Londres. El medi no m'influeix gens. L'obra d'art és producte d'un estat interior, i no és mai deutora del pintoresquisme exterior." Ara bé, aquesta actitud neix de les contradiccions que va provocar la societat industrial amb l'eclosió dels nous elements que la configuraven (velocitat, màquines, trens, arquitectura industrial, estris funcionals, cartellisme, etc.), dues guerres mundials i la confrontació ideològica que se'n va derivar i que ja era perceptible de molt temps abans. Però sent això un rerefons important que contribueix a fer més gran la crisi de la figuració, no ens ha de fer perdre de vista que el problema principal que es plantejaven les avantguardes com a reacció contra el conservadorisme nostàlgic i burgès era el de la relació de l'art amb el poble. L'eterna qüestió d'alliberar el poble mitjançant l'art. I d'arribar a crear un nou art alliberat de la tradició de la qual Léger era tan bon coneixedor. En aquest sentit, només cal recordar que admirava l'art de l'edat mitjana i que refusava el del renaixement i la perspectiva que explica que la seva obra en bloc es troba ben lliure. Tal com assenyala la comissària de la mostra, Brigitte Hedel-Samson, Léger "reivindica clarament el paper pedagògic de la pintura i en par-

ticular dels frescos medievals. Aquesta pintura narrativa de colors vius, amb el traç regular i el contorn simple, constitueix al seu parer un exemple que cal seguir". És des d'aquest punt de vista que també admira "la il·luminació dels llibres antics" o els mosaics que es troben a Ravenna (Itàlia). Per tant, i com molt bé diu la comissària, el rebuig del renaixement i de la perspectiva és ideològic. Aquest refús té a veure amb "l'esperit d'imitació i de la còpia del tema bell" i la confiscació de l'art en benefici d'una elit que l'havia separat, divorciat, de les seves arrels populars. Però alhora Léger manifestava una profunda ambivalència en la seva percepció del "poble". Quan el veia "com a creador del nou art col·lectiu venidor, Léger erigia la forma de producció tècnica i industrial en model per a la seva pròpia producció artística. Però quan identificava el Poble amb la multitud de filisteus que calia reeducar del tot es planyia que es llencés gregàriament a la imitació". Ara bé, què queda del seu art més enllà i més ençà dels avatars de les lluites ideològiques?

La mostra de la Fundació Miró és una ocasió immillorable per comprovar-ho. Hi trobem les primeres passes encara sota la influència de Cézanne i Henry Rousseau, però el contacte amb els Delaunay (i en general amb l'anomenat grup de Puteaux, on hi ha Duchamp, Picabia, Kupka, Gleizes, etc, que s'oposen al cubisme i al futurisme italià) fa que experimenti un primer canvi en la seva pintura: retroba el color i es produeix un canvi de llenguatge visual que esdevé geomètric i volumètric. A partir d'aquí va desenvolupar la seva teoria del "realisme conceptual", que donava resposta als nous fenòmens socials impregnats d'un fort ritme. Per assolir aquest objectiu, Léger emprà els recursos pictòrics fonamentals, com són la línia, el color i la forma per remarcar la densitat, el dinamisme i la tensió de les composicions. Això s'accentua amb la sèrie *Contrasts de formes* (1912-1914), on utilitza molt pocs colors a més del blanc i el negre: vermell, groc, blau i color d'albergínia. O bé, com passa en altres teles, només fa servir els colors primaris. La manera d'emprar els colors és un

Al costat d'aquestes línies, una de les darreres obres de Fernand Léger, *Les Constructeurs*, de l'any 1950. A sota, d'esquerra a dreta, *Le Parapluie* (1925), *L'horloge* (1918) i *Nude on a red background* (1927). Són algunes de les 150 creacions que es poden veure a la Fundació Joan Miró de Barcelona fins el proper 23 de gener del 2003.

dels capítols importants per entendre la pintura de Léger.

Després de la Primera Guerra Mundial s'obre un període que va del 1918 al 1923, on les formes orgàniques desapareixen per deixar pas als objectes i aparells propis de la producció industrial. És una investigació sobre l'objecte i l'espai. Una les obres clau d'aquest període es *La Ville* (1919). Després d'aquest "període mecànic" i dinàmic, en ve un altre d'estàtic, on la figura assoleix de nou el protagonisme per mà de les lliçons dels vells mestres que Léger apreciava i coneixia com poès: David, Delacroix, Ingres o Poussin. Com assenyala l'estudiosa Katharina Schmidt al text del catàleg, aquí les figures ja no tenen "una disposició geomètrica, sinó que floten segons la llei de l'atzar damunt d'un rerefons ennuvolat, un cel artificialment groguenc que els acull com si fos una *vide-poche* il·limitada". Aquest període continuarà sota l'impacte de les escenes de bany a la platja

de Marsella, que li van inspirar el cicle de *Les plongeurs*, desenvolupat en el seu exili nord-americà. En aquestes obres, Léger, sota el pretext lúdic, basteix una metàfora sobre "la manca de certeses de l'existència humana". Un cop retornat d'Amèrica, Léger s'ocuparà d'aquests temes relacionats amb l'oci per oposició al món del treball. Tema gens nou en la pintura i que ja havien proposat els impressionistes.

D'altra banda, cal no oblidar la forta empremta que Léger ha deixat en la pintura posterior. De manera especial en el *pop-art* (Roy Lichtenstein), amb Sam Francis, Frank Stella o Bruce Marden. "Els quadres de Léger poden sorprendre d'un bon començament, però després es revelen contradictoris i plens d'aspectes ocults -diu Schmidt-, alhora que ens proporcionen una visió de l'evolució que va experimentar el conjunt de la seva obra."

Marc Soler